griovio nesimatė. 0,45 m gylyje nuo paviršiaus aptiktas tamsios žemės sluoksnis iš pelenų ir smulkių medžio angliukų. Jo storis svyravo tarp 0,05–0,1 m. Radinių ir kapų pilkapyje neaptikta.

Visų tyrinėtųjų pilkapių sampilai panašūs. Išlyginus aikštelę, buvo pilami (matyt, iš laužavietės) pelenai ir degėsių liekanos, vėliau sudedamos apdegintos įkapės, po to supilami sampilai ir apkasami grioviai. Miručiųjų ar gyvulių kaulų liekanų nepastebėta.

Pagal radinius ir sampilų formą Strėvos pilkapyną reikėtų datuoti IX–XII a.

PAKALNIŠKIŲ (ŠAKIŲ RAJ.) KAPINYNAS

Juozas Antanavičius

Kauno Valstybinis istorijos muziejus ir Lietuvos TSR MA II 1974 m. tęsė ir užbaigė Pakalniškių kapinyno, Šakių raj., tyrinėjimus. Buvo ištirtas dar 694 m^2 plotas (plotai Nr. 61–74). Ištirtajame plote aptikti tik 3 žirgų kapai (Nr. 250–252). Vienas iš jų (Nr. 250) buvo suardytas – aptikti tik pavieniai kaulų fragmentai, gintarinis karolis, žalvarinė įvija ir keli apkalai. Kituose dviejuose kapuose aptikti treji griaučiai (vieni greičiausiai kumelio). Žirgai palaidoti galvomis į PV. Prie dviejų griaučių rasti žąslai, žvangučiai, o šalia vieno – dar ir dvi balno kilpos.

Nors tyrinėtame plote po supustytu smėlio sluoksniu ryškiai išsiskyrė senasis kalvos paviršius, bet tik 6 plotuose rasta 19 paskirų dirbinių. Tai žiestų puodų šukės, du geležiniai peiliukai, žalvarinė pasaginė segė aguoninėmis galvutėmis, žalvarinė diržo sagtelė ir žvangutis. Kituose plotuose (Nr. 63, 65, 68, 69, 71–74) nei kapų, nei dirbinių neaptikta. Kadangi nei Š, nei R ir P pakraštyje kapų

neberasta, tai reikia manyti, kad yra ištirti visi čia buvę kapai, išskyrus karjero suardytą kapinyno V dalį.

Per 7 tyrinėjimų sezonus (1963, 1964, 1966, 1971-1974 m.) Pakalniškių kapinyne ištirtas 3869 m^2 plotas, aptikti 22 sudegintų žmonių kapai ir 235 duobėse 262 žirgų griaučiai[1].

Sudegintų žmonių kapus galime suskirstyti į tris grupes.

Pirmajai grupei skirtini 7 kapai (Nr. 1, 2, 8, 16, 45, 108 ir 114). Tai ovalios duobės nuo 50x100 iki 100x190 cm dydžio viršuje. Jos dubens formos, gilyn mažėja. Duobių gylis siekia nuo 60 iki 130 cm. Dugne ant degėsių sluoksnelio būna supilti sudegusių kaulų fragmentai. Kape Nr. 1 tarp sudegusių kaulų rasta apdegusi lankinė segė žvaigždine kojele ir kita - vėduokline kojele bei įvijinis žiedas su praplatinta vidurine apvija ir molinis dvigubo nupjauto kūgio formos verpstelis. Kape Nr. 108 rastas žalvarinis lazdelinis smeigtukas, o kape Nr. 114 - žalvarinė lankinė ilgakojė segė. Todėl šios grupės kapai datuotini V-VI a.

Antrosios grupės kapams (Nr. 110-113, 116, 117) būdinga, kad į duobę supilti sudegusių kaulų fragmentai yra sumaišyti su degėsiais. Kapų duobės panašios formos, tik kiek mažesnės (nuo 80-90 cm skersmens iki 100-150 cm) ir iki 50-60 cm gylio. Sudegusių kaulų fragmentai su degėsiais supilti iki 30x45 cm dydžio plotelyje. Įdomu, kad kapų duobėse rasta įvairaus dydžio akmenų (nuo kelių iki keliolikos). Kape Nr. 113 jie sudarė tarsi vainiką - supo sudegusių

---

[1] D. Антанавичюс, Исследования грунтового могильника в Пакальнишкяй, - АО 1971 года, М., 1972, с. 413-416; D. Антанавичюс, Раскопки могильника в Пакальнишкяй, - АО 1972 года, М., 1973, с. 381; D. Антанавичюс, Раскопки могильника в Пакальнишкяй, - АО 1973 года, М., 1974, с. 386-387.

kaulų su degėsiais plotelį. Nė viename šios grupės kape nerasta įkapių. Todėl jų chronologija lieka neaiški. Šie kapai aptikti apie 40 m atstume nuo pirmosios grupės kapų. Tačiau tarpas tarp abiejų grupių buvo sunaikintas čia kasant smėlį.

Trečiajai grupei skirtini 8 kapai (Nr. 10, 20, 21, 122, 124, 128, 134, 139). Tai netaisyklingo apskritimo formos duobės - tamsios žemės dėmės nuo 25-30 cm iki 60-70 cm skersmens. Jos dubens formos, nuo 45 iki 100 cm gylio. Duobės užpildytos su degėsiais ir sudegusiais kaulais sumaišyta žeme. Tik arčiau duobės dugno degėsių ir sudegusių kaulų fragmentų buvo gausiau, nors apskritai sudegusių kaulų fragmentų šios grupės kapuose yra mažiau nei antrosios grupės kapuose.

Trečiosios grupės sudegintų mirusiųjų kapai rasti virš žirgų griaučių. Bet žirgų griaučiai po jais buvo suardyti. Keliuose šios grupės kapuose rasta po vieną kitą apdegusį dirbinį. Antai kape Nr. 138 rasta pasaginė sidabrinė segė vytu-pintu lankeliu ir gyvulinėmis galvutėmis, kurios užmautos ant lankelio galų. Kape Nr. 137 rasta pusė žalvarinės pasaginės segės aguoniniais galais, o kape Nr. 128 - pasaginės segės liežuvėlis. Taigi šie sudegintų mirusiųjų kapai turėtų būti vėlyviausi ir datuotini XI-XIII a. ar net XI-XIV.a.

Šiam laikotarpiui priklauso ir daugumas kapinyno pietryčių pakraštyje buvusios laužavietės (?) radinių. Jos ištirtas apie 750 m^2 plotas. Tarp gausių smulkių degėsių rasta žiestų puodų šukių, paskiri papuošalų fragmentai (pasaginės ir apskritos lietos segės, apyrankių gyvuliniais galais fragmentai ir kt.), pavieniai darbo įrankiai (verpsteliai, galąstuvėliai, skiltuvai) ir ginklai (įmoviniai ietigaliai, kalavijų rankenų fragmentai, makštų apkalai ir kt.).

Žirgai buvo palaidoti daugiausiai po vieną duobėje. Tik 15 kapų

duobių (Nr. 17, 18, 23, 38, 52, 58, 138, 139, 152, 175, 179, 213, 243, 252) rasta po dvejus griaučius, dažniausiai vienus šalia kitų. Tik kapų Nr. 17, 18 ir 23 žirgai buvo palaidoti vienas virš kito. Dviejų kapų duobėse (Nr. 171 ir 176) rasta po trejus griaučius, vienus šalia kitų, o kapo Nr. 144 duobėje rasti 6(?) žirgų griaučiai. Dažniausiai iš duobėje esančių kelių žirgų tik vieno griaučiai būna geriau išlikę, o kitų suardyti. Žirgai laidoti pailgose įvairaus dydžio iki 1,6 m gylio duobėse. Dažnai vienas duobės galas kiek gilesnis. Griaučiai aptikti įvairioje padėtyje (kniūbsti, ant dešinio ar kairio šono), dažniausiai galva į PV-V, rečiau galva į ŠV-Š ir labai retai į R, ŠR ar PR.

Žirgai palaidoti su gausia ir puošnia apranga - įvairiai apkaustytomis kamanomis, dažnai su puošniais žąslais, žalvariniais žvangučiais. Žirgų galvas dažnai puošė gintaro karolis, žalvarinės įvijos, į karčius įpintos juostos, o kartais po kalu pakabintas skambalas. Tačiau nė viename žirgo kape nerasta antkaklės. Beveik pusė žirgų palaidota su balnais, su geležinėmis balno kilpomis. Dalis žąslų ir balno kilpų puošta sidabru.

Kapo duobėje šalia žirgo griaučių ir jo aprangos daiktų kartais randami ir pavieniai kiti dirbiniai, kaip šalmas (kapas Nr. 23), paskiras ietigalis, pentinas, kirvis ar segė.

Iš viso iš šio kapinyno į Kauno Valstybinį istorijos muziejų pateko daugiau kaip 1500 dirbinių. Iš jų apie 1370 yra žirgo aprangos reikmenys (apie 300 balno kilpų, apie 200 žąslų ir kt.). Darbo įrankių rasta tik 35, ginklų - 26, papuošalų - 92.